

Павленко Віта Віталіївна доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-8528-4054>

ІНТЕГРАЦІЯ НАРОДНИХ РЕМЕСЕЛ У ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНЕ МИСТЕЦТВО»

Анотація. У статті розглянуто питання вивчення та відродження народних ремесел, шляхи їхнього розвитку в сучасних умовах. Досліджено проблему інтеграції народних ремесел у зміст освітньої компоненти «Декоративно-прикладне мистецтво» у закладах вищої освіти. Актуальність теми зумовлена необхідністю збереження та відродження традиційної етнокультурної спадщини в умовах глобалізаційних процесів, а також підвищенням ролі національних художніх практик у професійній підготовці майбутніх учителів технологій.

На основі аналізу наукових джерел охарактеризовано сутність народних ремесел як культурного, соціально-економічного та педагогічного феномену, що поєднує традиції, художню творчість і практичну діяльність.

Охарактеризовано значення ремісничих практик у формуванні творчих здібностей, естетичного мислення та національної ідентичності здобувачів вищої освіти. Розкрито історичні передумови розвитку народних ремесел в Україні, зокрема їх регіональні особливості, гендерний розподіл праці та трансформацію в умовах суспільних змін. Відображено основні види народних ремесел України, а саме: вишивка, кераміка (гончарство), лозоплетіння, соломоплетіння, писанкарство, петриківський розпис, різьблення по дереву, батик, берестяні вироби, декоративний розпис, тощо.

Обґрунтовано доцільність інтеграції традиційних ремесел у сучасний освітній процес через поєднання теоретичного навчання з практичною діяльністю, участю у майстер-класах, творчих проєктах, виставках та ін. Представлено зміст, структуру та основні напрями реалізації освітньої компоненти «Декоративно-прикладне мистецтво», спрямованої на опанування здобувачами освіти різними техніками художньої обробки матеріалів та розвиток їхнього творчого потенціалу. Доведено, що інтеграція народних ремесел в освітній процес сприяє формуванню професійних компетентностей майбутніх педагогів, активізації їх творчої діяльності та забезпечує збереження культурної спадщини.

Ключові слова: мистецтво, освітня галузь «Технології», декоративно-прикладне мистецтво, народні ремесла, здобувачі вищої освіти, заклад вищої освіти, педагогічна діяльність.

Pavlenko Vita Vitalievna Doctor of Pedagogical Sciences, Docent, Professor of the Department of Professional and Pedagogical, Special Education, Andragogy and Management, Ivan Franko Zhytomyr State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-8528-4054>

INTEGRATION OF TRADITIONAL CRAFTS INTO THE CURRICULUM OF THE COURSE "DECORATIVE AND APPLIED ARTS"

Abstract. This article examines the study and revival of folk crafts, as well as avenues for their development in the modern context. It explores the issue of integrating folk crafts into the curriculum of the "Decorative and Applied Arts" course at institutions of higher education. The relevance of the topic stems from the need to preserve and revive traditional ethnocultural heritage in the context of globalization, as well as the growing role of national artistic practices in the professional training of future technology teachers.

Based on an analysis of academic sources, this paper characterizes the essence of folk crafts as a cultural, socio-economic, and pedagogical phenomenon that combines tradition, artistic creativity, and practical activity. The significance of craft practices in shaping the creative abilities, aesthetic thinking, and national identity of higher education students is described.

The historical prerequisites for the development of folk crafts in Ukraine are explored, including their regional characteristics, gender division of labor, and transformation amid social changes. The main types of folk crafts in Ukraine are presented, namely: embroidery, ceramics (pottery), wickerwork, straw weaving, pysanka (Easter egg) painting, Petrykivka painting, wood carving, batik, birch bark crafts, decorative painting, etc.

The paper justifies the feasibility of integrating traditional crafts into the modern educational process by combining theoretical instruction with practical activities, participation in master classes, creative projects, exhibitions, and inter-institutional collaboration with cultural institutions. The content, structure, and main directions of the implementation of the educational component "Decorative and Applied Arts" are presented, aimed at enabling students to master various techniques of artistic material processing and develop their creative potential. It is demonstrated that the integration of folk crafts into the educational process contributes to the formation of professional competencies among future educators, stimulates their creative activity, and ensures the preservation of cultural heritage.

Keywords: art, the "Technology" field of study, decorative and applied arts, folk crafts, higher education students, higher education institution, teaching.

Постановка проблеми. У період незалежності України суттєво посилюється інтерес до джерел національної етнокультури. Художні надбання різних регіонів держави становлять важливе підґрунтя для осмислення специфіки її історичного розвитку. Водночас за умов глобалізаційних процесів чимало традиційних ремесел опинилися під загрозою зникнення, що актуалізує необхідність їх документування та збереження як ресурсу духовного збагачення суспільства.

Трансформація окремих видів ремісничого виробництва, зумовлена впливом інноваційних технологій, міжкультурних контактів і ринкових чинників, вимагає ґрунтовного аналізу автентичних традицій, а також вивчення шляхів їх модернізації та адаптації до сучасних соціокультурних і економічних умов як в Україні, так і у світовому контексті.

Дослідження народних ремесел безпосередньо в середовищі носіїв багатовікових традицій (майстрів декоративно-ужиткового мистецтва) разом із науковим аналізом стану промислів і особливостей традиційної орнаментики, сприяє не лише їх збереженню, а й активізації подальшого розвитку сучасної народної творчості.

Відродження народних ремесел у процесі вивчення дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» є ключовим елементом збереження культурної спадщини та національної самосвідомості. Воно спрямоване на інтеграцію традиційних технік у сучасний освітній та побутовий простір.

Актуальність обраної проблематики визначається особливостями економічного розвитку держави в умовах глобалізаційних процесів. Ідентифікація та залучення людського потенціалу у сфері ремісничого виробництва може стати важливим чинником у подоланні низки соціально-економічних викликів, зокрема щодо створення робочих місць і розширення можливостей зовнішньоекономічної діяльності.

На сучасному етапі держава забезпечує підтримку народних майстрів, сприяючи створенню підприємств традиційних ремесел у різних регіонах України, а також надає фінансову допомогу для їх функціонування. У цьому контексті вивчення реального стану розвитку ремесел і промислів на місцевому рівні набуває особливої ваги, оскільки може слугувати ефективною основою для прийняття управлінських рішень у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблема вивчення народних ремесел розглядається як багатовимірне явище, що поєднує культурологічний, педагогічний і мистецтвознавчий аспекти.

Зокрема, у дослідженні О. Марущак, О. Шиніна та Н. Вусик «Розвиток творчих здібностей у майбутніх фахівців художньо-декоративного мистецтва під час вивчення народних ремесел і промислів» обґрунтовано, що вивчення народних ремесел є важливим чинником розвитку художньо-творчих здібностей здобувачів освіти. Автори підкреслюють, що саме залучення до практичної діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва сприяє формуванню естетичної культури, творчого мислення та професійних компетентностей майбутніх фахівців. Важливим є також акцент на необхідності створення цілісної методичної системи навчання, що інтегрує традиції народних промислів у сучасний освітній процес [9].

У роботі В. Соловоя та Д. Короля «Народні промисли та ремесла України як чинник національного виховання учнівської молоді в процесі технологічної освіти» народні ремесла розглядаються як ефективний засіб національного виховання учнівської молоді. Дослідники доводять, що залучення до традиційної ремісничої діяльності сприяє формуванню етнокультурної компетентності, духовних цінностей і національної ідентичності особистості. Таким чином, народні ремесла виступають не лише об'єктом вивчення, а й педагогічним інструментом виховного впливу [12].

Важливі аспекти сучасного розвитку декоративно-прикладного мистецтва розкрито у праці О. Марущак, К. Коломієць та Д. Долечек «Тенденції та особливості розвитку сучасного українського декоративного мистецтва», де підкреслюється, що сучасне мистецтво функціонує на перетині традиції та інновації. Автори наголошують на багатовекторності розвитку галузі, що зумовлює необхідність переосмислення народних ремесел у контексті новітніх художніх практик і технологій. Це свідчить про актуальність інтеграції традиційних ремесел у сучасні освітні програми [8].

Окрему увагу дослідники приділяють питанням збереження та популяризації народного мистецтва. Зокрема, у публікації Л. Тихонової підкреслюється роль музейного простору як середовища актуалізації традиційних ремесел і передачі культурної спадщини наступним поколінням. Це розширює можливості навчання дисципліни декоративно-прикладного мистецтва через міжінституційну взаємодію освіти і культури [13].

У статті «Формування змісту і структури художньо-трудової підготовки майбутніх учителів засобами декоративно-ужиткового мистецтва» Г. Бучківська, В. Барановська, В. Греськова, Н. Олійник, Н. Павич розкривають сутність основних компонентів педагогічної системи, акцентують увагу на важливості змістового складника як фундаменту формування професійної компетентності майбутніх педагогів [1].

Отже, аналіз сучасних наукових праць свідчить, що народні ремесла розглядаються як важливий компонент професійної підготовки майбутніх

ISSN 2786-6025 Online

фахівців декоративно-прикладного мистецтва, ефективний засіб формування творчих здібностей і національної ідентичності, а також як динамічне явище, що адаптується до умов сучасного культурного простору. Водночас недостатньо дослідженими залишаються питання методики інтеграції окремих видів ремесел у зміст навчальних дисциплін, що зумовлює актуальність подальших наукових розвідок.

Мета статті – є характеристика змісту, форм та методів відродження народних ремесел у процесі вивчення дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво».

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка гендерних відносин має власні особливості в кожній країні, а також у різних регіонах України. Історичний розвиток українського суспільства відзначається культурним багатством і різноманіттям, у межах яких зберігалися традиції розмежування статей та відповідні соціальні норми. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. простежуються суттєві відмінності між населенням рівнинних і гірських територій, що проявлялися у рівні розвитку товарно-грошових відносин та ремісничої діяльності.

Мешканці рівнинних регіонів раніше пройшли етап відокремлення ремесел від сільського господарства. У містах та великих землеробських поселеннях сформувався спеціалізоване кустарно-ремісничє виробництво, яке функціонувало на основі соціальної кооперації у формі цехових організацій, що об'єднували представників однієї професії. Товарно-грошові відносини охоплювали не лише міське населення, а й землеробські громади. У гірських районах, навпаки, ремесла зберігали характер домашніх промислів, зорієнтованих переважно на задоволення потреб сім'ї, місцевої громади чи невеликого регіону [3].

У гірських регіонах України грошові відносини розвивалися відносно повільно, а обмін товарами здебільшого здійснювався у натуральній формі. Натуральне господарство залишалося стійким, і чим активніше рівнинні райони інтегрувалися до системи ринкових зв'язків, тим виразніше проявлялися архаїчні риси культури та побуту населення гірських територій.

У ХІХ – на початку ХХ ст. в Україні функціонувало домашнє виробництво, родинні промисли та ремесла. Домінування патріархально-феодальних відносин зумовлювало низький рівень розвитку продуктивних сил, стримувало суспільний поділ праці та перешкоджало трансформації індивідуальної роботи на замовлення у промислове виробництво. Використання примітивних інструментів і малопродуктивних технологій сприяло виготовленню виробів та предметів національно-побутового призначення, що здебільшого задовольняли господарські потреби родини та використовувалися у різних ритуальних і святкових практиках [3].

Проблема забезпечення сімейного доходу зумовлювала необхідність кооперації всіх членів родини, насамперед у виробничій (ремісничій та промисловій) та аграрній сферах. Це було особливо характерно для України, де міська культура мала обмежений розвиток, а співпраця чоловіків і жінок, заснована на традиційному поділі праці, виступала важливим чинником економічного існування родини.

У сільському середовищі функції членів сім'ї були чітко регламентовані традиціями. Жінкам заборонялося виготовляти ритуальні предмети, самостійно розпалювати вогонь поза домом чи заколювати худобу, оскільки м'ясо вважалося «нечистим». Чоловіки, своєю чергою, не могли випікати хліб, доїти худобу, виготовляти молочні продукти, носити воду, очищати вогнище від золи, виконувати хатню працю (підмітати, прати) чи займатися вишивкою.

Ремісники не лише виготовляли предмети побуту та декоративні вироби, а й співпрацювали з представниками творчих професій – музикантами та акторами. Одним із важливих напрямів ремісничої діяльності тривалий час залишалося виробництво театральних масок із дерева, гарбуза чи козячої шкіри. Такі маски використовувалися під час весільних обрядів та народних вистав, що супроводжувалися музикою й співами.

Деревообробні ремесла посідали одне з провідних місць серед традиційних чоловічих занять у західних регіонах України. Деревина використовувалася не лише як основний будівельний матеріал, а й для виготовлення різноманітних предметів побутового призначення та декоративного оздоблення житла. Значного поширення набуло різьблення по дереву, яке застосовувалося для прикрашання дверей, житлових споруд, колон, решіток та інших архітектурних елементів. Техніка різьблення виконувалася переважно на твердих і м'яких породах деревини, що забезпечувало різноманітність художніх форм та орнаментальних рішень [6].

У традиційному сімейному житті українська жінка мала відносно високий рівень економічної самостійності. Одним із основних джерел її заробітку виступали ремесла та різні види *рукоділья*. Отримані кошти вважалися особистою власністю жінки, хоча часто добровільно спрямовувалися на підтримку родини.

Гендерні ролі значною мірою визначалися соціокультурними особливостями регіону. У міському середовищі переважав фізичний поділ статей: жінка була зосереджена на хатніх обов'язках і перебувала під впливом чоловіка. У сільській місцевості економічні потреби та необхідність спільної праці на землі сприяли більшій співпраці між чоловіками та жінками.

У гірських районах жінки брали активну участь у господарській діяльності поряд із чоловіками, виконуючи роль рівноправних помічників, а іноді й пастухів. Вони займалися різними видами ремесел і рукоділья:

ISSN 2786-6025 Online

обробкою та фарбуванням вовни, її прядінням за допомогою веретена чи прядки, пошиттям одягу (зокрема верхніх сорочок і халатів), в'язанням вовняних виробів, валянням повсті, виготовленням кераміки та вишивкою. Ткацтво, натомість, залишалося сферою чоловічої праці.

Валяння належить до найдавніших традиційних промислів. Повість здавна посідала провідне місце в господарстві, адже її широко застосовували у побуті та використовували в різноманітних обрядах, включно з релігійними, сімейно-побутовими й весільними практиками. Завдяки своїм функціональним і символічним властивостям цей матеріал став невід'ємною складовою культурної спадщини та традиційного укладу життя.

Повість – це щільний нетканий матеріал із натуральної вовни, який отримують шляхом валяння (мокрого або сухого). Кожна шерстинка має лускату будову, завдяки якій волокна під дією гарячої води, пари або механічних зусиль міцно зчіплюються одне з одним [4].

Нині держава активно підтримує народних майстрів, сприяючи організації підприємств традиційних ремесел у різних регіонах країни та забезпечуючи їх фінансовими ресурсами. Тому аналіз сучасного стану ремісничих практик і промислів на місцях має значний потенціал для пошуку ефективних рішень у цій сфері.

Постановою від 23 травня 2007 р. №768 затверджено державну програму, спрямовану на створення правових, економічних і організаційних умов для розвитку народних художніх промислів в Україні. Основними завданнями визначено:

- збереження традиційних осередків народного мистецтва;
- відновлення ринків збуту продукції;
- фінансову та матеріально-технічну підтримку галузі;
- створення нових робочих місць і розвиток експорту виробів [11].

У таблиці 1 відображено основні види народних ремесел України.

Таблиця 1.

Основні види народних ремесел України

№	Вид ремесла	Коротка характеристика	Основні матеріали	Регіони поширення
1.	Вишивка	Традиційне декоративне мистецтво оздоблення тканин. орнаментами, що мають символічне значення	Тканина, нитки (бавовняні, шовкові, вовняні)	Вся Україна (особливо Полтавщина, Поділля, Гуцульщина)

№	Вид ремесла	Коротка характеристика	Основні матеріали	Регіони поширення
2.	Кераміка (гончарство)	Виготовлення побутових і декоративних виробів із глини з подальшим випалюванням.	Глина, глазур	Опішня, Косів, Васильків
3.	Лозоплетіння	Створення виробів із лози (кошики, меблі, декоративні речі).	Лоза, природні матеріали	Полісся, Закарпаття
4.	Соломоплетіння	Виготовлення декоративних і побутових виробів із соломи.	Солома злакових культур	Центральна Україна, Полісся
5.	Писанкарство	Розпис великодніх яєць із використанням символічних орнаментів.	Яйця, віск, барвники	Вся Україна, особливо Гуцульщина
6.	Петриківський розпис	Декоративний розпис із рослинними орнаментами, внесений до нематеріальної спадщини	Фарби, папір, дерево	Дніпропетровщина (Петриківка)
7.	Різьблення по дереву	Орнаментальне оздоблення дерев'яних виробів	Дерево	Карпати, Полісся
8.	Батик	Художній розпис тканин із використанням резервуючих технік	Тканина, барвники, віск	Поширений у мистецьких центрах
9.	Берестяні вироби	Виготовлення декоративних предметів із кори дерев	Береста	Полісся
10.	Декоративний розпис	Орнаментальне оформлення предметів побуту та інтер'єру	Фарби, дерево, кераміка	Вся Україна

ISSN 2786-6025 Online

Нині розвитку народних промислів приділяється велика увага: організують семінари, присвячені цій проблематиці, виставки робіт декоративно-ужиткового мистецтва, виставки-фестивалі та ін.

У Навчально-науковому інституті педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка ведеться активна робота в цьому напрямі. Щорічними стали конкурси робіт декоративно-прикладного мистецтва, майстер-класи з окремих видів народних ремесел.

Для вивчення, освоєння та популяризації національних видів декоративно-прикладного мистецтва кафедрою професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління організуються зустрічі з майстрами окремих видів декоративно-прикладного мистецтва, відвідування музеїв і виставок, вивчення представлених експонатів, збирання фото- і відеоматеріалів і, звісно, участь у майстер-класах, які проводять умільці.

Освоєння мокрого валяння повсті студентами спеціальності Середня освіта (Технології) відбувається під керівництвом провідних майстрів декоративно-ужиткового мистецтва, які працюють у техніці художньої повсті.

Спосіб виготовлення повсті традиційно складається з таких послідовних етапів:

- підготовчий етап, що включає оброблення вовни,
- створення основи для повсті, тобто попереднє ущільнення повсті,
- декорування повсті або нанесення візерунка,
- «валяльна» робота («вкочування» зовнішнього шару нанесеного зображення в основу й ущільнення повсті),
- завершальний етап, що включає оброблення й оздоблення повсті.

На попередньому етапі обробки вовни здійснюється комплексний процес «тріпання» та «розпушення». Під час тріпання матеріал вручну очищається від сторонніх домішок – сміття, грудок бруду та пилу. Для надання волокнам більшої пухнастості застосовується метод «биття», тобто розпушування вовняної маси за допомогою довгих прутів. Така технологія забезпечує кращу взаємодію волокон і полегшує їх рівномірне розміщення на підготовленій поверхні. Саме цей спосіб використовується для створення накладних візерунків, хоча він вимагає значних зусиль.

Подальша обробка передбачає промивання вовни спочатку в теплій, а потім у холодній воді. Водночас майстри-килимарники, прагнучи досягти більш міцного зчеплення волокон під час процесу валяння, нерідко виключали етап промивання. З розпушеної вовни формували смуги завтовшки приблизно півтора пальця, які для зручності іноді скручували у клубки. Підготовлену сировину укладали нещільними рядами у спеціально підготовлені коробки чи мішки, що забезпечувало її збереження та подальше використання у виробництві.

У традиційних повстяних виробках переважно використовувалася нефарбована вовна. Хоча біла повсть мала особливе символічне значення та високу цінність, у виробках ХІХ – початку ХХ ст. основа могла бути як світлою, так і темною. Найбільш природним способом орнаментативної кошми було поєднання контрастних відтінків вовни – чорної та білої – безпосередньо в процесі валяння. Для цього волокна, призначені для створення орнаменту, у вигляді смуг чи пасом інтегрували в основний шар матеріалу. Розмітка візерунка здійснювалася переважно візуально, без точних вимірювань. Хоча композиція орнаменту передбачала симетричність, під час ущільнення волокон окремі елементи зміщувалися, а лінії смуг втрачали чіткість, що формувало малюнок із м'якими, розмитими контурами [7].

Нині в техніці мокрого валяння виготовляють різні вироби – шарфи, берети, капелюхи, рукавиці, жилети, жакети, сумки, біжутерія тощо. Освоєнням технології їх виготовлення займаються здобувачі освіти в ННІ педагогіки ЖДУ імені Івана Франка. Останніми роками повсть, через свої унікальні властивості, стає популярною не тільки в західних регіонах України, а й у Європі. Про це свідчать постійно організовані в містах різних країн школи і конференції, присвячені повсті.

У процесі вивчення освітньої компоненти «Декоративно-прикладне мистецтво» роль педагога полягає у тому, щоб сформувати художні смаки у здобувачів вищої освіти, що збагачують сприйняття професійного мистецтва для майбутнього вчителя технологій.

Основними цілями вивчення освітньої компоненти є: ознайомити здобувачів вищої освіти із традиційними ремеслами України; підготувати до самостійного аналізу художніх народних промислів України; ознайомити з основними техніками художньої обробки дерева, художньої кераміки, плетіння з природних матеріалів, ткацтва та килимарства, вишивки та мережива, художньої обробки металу, декоративного розпису, художньої обробки шкіри; навчити використовувати комп'ютерні технології у процесі виконання творчих завдань; сформувати навички до організації і проведення позаурочної та позакласної роботи (екскурсії в музейні установи, участь у мистецьких проєктах, майстер-класах, виставках); навчити генерувати нові ідеї, вміти диференціювати традиційні та інноваційні способи вирішення завдань та знаходити межі їхнього застосування у навчальному процесі.

Здобувач вищої освіти повинен знати: основні техніки та матеріали, композиційне вирішення для виконання роботи в матеріалі; техніки художньої обробки пряжі, плетіння з природних матеріалів, ткацтва, вишивки та мережива, бісеру; техніки обробки сировини та матеріалів, для виготовлення виробів за допомогою ручних, електрифікованих інструментів і технологічного обладнання, використовуючи нормативно-технологічну документацію та системи управління якістю.

ISSN 2786-6025 Online

Здобувач вищої освіти повинен уміти: працювати в одній із обраних технік образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва; вміти вибрати матеріал для виконання практичної роботи; володіти практичними навиками та техніками для роботи з матеріалом; виконувати творчі роботи на основі етнотрадицій даного регіону.

Освітня компонента «Декоративно-прикладне мистецтво» містить два модуля «Основні закономірності та особливості декоративно-прикладного мистецтва» та «Художньо-стилістичні особливості декоративно-прикладного мистецтва» та десять тем, а саме: «Декоративно-прикладне мистецтво», «Провідні художні методи та засоби художньої виразності в народному декоративно-прикладному мистецтві», «Монокомпозиція в сучасному декоративному мистецтві», «Українська кераміка», «Художні особливості українського скла», «Художня обробка металу в Україні. Ювелірне мистецтво», «Художнє оздоблення яєць в Україні», «Писанкарство», «Художні тканини», «Вибійка – традиційний розпис тканин в Україні» та «Техніки художнього розпису тканин».

Лекції – 26 годин – «Декоративно-прикладне мистецтво. Вступ»; «Провідні художні методи та засоби художньої виразності в народному декоративно-прикладному мистецтві»; «Монокомпозиція в сучасному декоративному мистецтві»; «Українська кераміка»; «Характеристика творів сучасних майстрів»; «Художні особливості українського скла»; «Художня обробка металу в Україні»; «Ювелірне мистецтво»; «Художнє оздоблення яєць в Україні»; «Писанкарство»; «Художні тканини»; «Вибійка – традиційний розпис тканин в Україні»; «Техніки художнього розпису тканин».

Практичні заняття – 28 годин – «Виконання дзеркально-симетричної витинанки»; «Виконання декоративної композиції в техніці розпису на склі з використанням класичного і сучасних підходів в композиційному і технічному вирішенні»; «Виконання триколірної крапанки. Виконання шпилькового розпису. Виконання писанки»; «Сучасні техніки оздоблення великодніх яєць»; «Виконання декоративної композиції в техніці гарячого батика»; «Виконання декоративної композиції в техніці холодного батика»; «Український народний орнамент»; «Декоративно-прикладне мистецтво на Волині»; «Декоративна пластика художнього скла сучасних майстрів»; «Українська народна іграшка»; «Валяння»; «Творчість сучасних професійних майстрів розпису на тканині»; «Творчість художниці Марії Приймаченко»; «Народне малярство в Україні».

Народні художні промисли та ремесла – це форма народної художньої творчості, виробництво художніх виробів – прояв унікальності культури народів нашої країни. Жіноча праця в українському суспільстві відігравала ключову роль у формуванні та збереженні ремісничих традицій, а також у забезпеченні економічної стабільності родини. Рукоділля та ремесла були не

лише джерелом додаткового доходу, а й важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів. Завдяки жіночій діяльності відбувалося поширення технологічних навичок, формування локальних виробничих практик та підтримка внутрішнього ринку.

У сільських громадах співпраця чоловіків і жінок у господарстві сприяла зміцненню економічної основи родини, тоді як у гірських районах жінки брали на себе значну частину виробничих функцій, поєднуючи хатню працю з ремісничою діяльністю. Вони забезпечували виготовлення текстилю, одягу, кераміки, виробів із вовни та декоративних елементів, що не лише задовольняли побутові потреби, а й формували культурну ідентичність регіонів.

Таким чином, жіноча праця мала подвійне значення: економічне – як джерело доходу та розвитку ремісничих практик, і культурне – як засіб збереження традицій та передачі знань наступним поколінням. Саме завдяки цьому реміснича культура українських регіонів отримала стійкість і змогла адаптуватися до соціально-економічних змін.

Висновки. Отже, з давніх часів чоловіки в Україні виконували найбільш трудомісткі та фізично складні види діяльності, пов'язані з виробництвом: виплавою руди, будівництвом, ковальством, виготовленням музичних інструментів, деревообробкою та іншими промислами. У деяких регіонах до їхніх обов'язків належали також ткацтво килимів і процес валяння.

Жінки відігравали винятково важливу роль у розвитку ремесел, формуванні дизайну житла та створенні різноманітних видів одягу. Водночас для майстринь не існувало спеціалізованих навчальних курсів: знання, технічні прийоми та секрети творчості вони засвоювали з дитинства, переймаючи досвід від матерів, бабусь, сестер та інших родичів.

У сучасних умовах ринкової економіки народна художня культура потребує системної державної підтримки та розвитку. Ця діяльність має інтегруватися в процес модернізації України, що передбачає збереження й відродження традиційних духовно-моральних цінностей, формування патріотизму та громадянської відповідальності, а також утвердження моральних норм поведінки й гармонійних взаємин між соціальними групами, етнокультурними спільнотами та поколіннями.

Література:

1. Бучківська Г. В., Барановська В. М., Греськова В.В., Олійник Н. А., Павич Н. М. Формування змісту і структури художньо-трудової підготовки майбутніх учителів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Педагогічна Академія: наукові записки, 2026. Вип. 28.
2. Варивончик А. В. Художні промисли України: генеза, історична еволюція, сучасний стан та тенденції: монографія. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Ліра-К, 2020. 551с.
3. Глушко М. Історія народної культури українців: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 416 с.

ISSN 2786-6025 Online

4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.

5. Гулей О. В. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник. Суми: Видавництво СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2010. 152 с.

6. Кара-Васильєва Т.В., Чегусова З.А. Декоративне мистецтво України ХХ століття: у пошуках «великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 277 с.

7. Кулініч О. В., Кондакова І. Г. Порадник майстрам народних промислів. Харків: Інститут соціальної політики регіону, 2016. 48 с.

8. Марущак О., Коломієць К., Долечек Д. Тенденції та особливості розвитку сучасного українського декоративного мистецтва. Науковий альманах мистецтва та освіти. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. Вип. 1. С. 154–157.

9. Марущак О., Шинін О., Вусик Н. Розвиток творчих здібностей у майбутніх фахівців художньо-декоративного мистецтва під час вивчення народних ремесел і промислів. Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання, 2023. Вип. 2. 25–33.

10. Народні ремесла і промисли: навч.-метод. посіб. / уклад. Н. В. Дубова, В. С. Потапкін, В. В. Харитоновна. Умань: Візаві, 2016. 151 с.

11. Постанова Кабінету Міністрів України № 768 (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2007-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text

12. Соловей В.В., Король Д.М. Народні промисли та ремесла України як чинник національного виховання учнівської молоді в процесі технологічного освіти. Науковий альманах мистецтва та освіти. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. Вип. 1. С. 126–128.

13. Тихонова Л. Педагогічна діяльність Сергія Григоровича Нечипоренка. Гагенмейстерські читання: тези доповідей IV Міжнар. наук.-практ. конф. Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: ФОП Панькова А. С., 2025. С. 98–100.

References:

1. Buchkivska H. V., Baranovska V. M., Hreskova V.V., Oliinyk N. A., Pavych N. M. Formuvannya zmistu i struktury khudozhno-trudovoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv zasobamy dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva [Developing the Content and Structure of Art and Craft Training for Future Teachers Through Decorative and Applied Arts]. Pedagogichna Akademiia: naukovi zapysky, 2026. Vyp. 28.

2. Varyvonchuk A. V. Khudozhni promysly Ukrainy: heneza, istorychna evoliutsiia, suchasnyi stan ta tendentsii [The Arts and Crafts of Ukraine: Origins, Historical Evolution, Current State, and Trends]: monohrafiia. 2-he vyd., pererob. i dopov. Kyiv: Lira-K, 2020. 551 s.

3. Hlushko M. Istoriia narodnoi kultury ukrainsiv [The History of Ukrainian Folk Culture]: navch. posibnyk. Lviv: LNU im. Ivana Franka, 2014. 416 s.

4. Honcharenko S. U. Ukrainyskiy pedagogichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Rivne: Volynski oberehy, 2011. 552 s.

5. Hulei O. V. Dekoratyvno-prykladne mystetstvo [Decorative and Applied Arts]: navch. posibnyk. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU im. A.S. Makarenka, 2010. 152 s.

6. Kara-Vasyliieva T.V., Chehusova Z.A. Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy KhKh stolittia: u poshukakh «velykoho styliu» [20th-Century Decorative Art in Ukraine: In Search of the "Grand Style"]. Kyiv: Lybid, 2005. 277 s.

7. Kulynich O. V., Kondakova I. H. Poradnyk maistram narodnykh promysliv [A Guide for Folk Artisans]. Kharkiv; Instytut sotsialnoi polityky rehionu, 2016. 48 s.

8. Marushchak O., Kolomiiets K., Dolechek D. Tendentsii ta osoblyvosti rozvytku suchasnoho ukrainskoho dekoratyvnoho mystetstva [Trends and Characteristics of the Development of Contemporary Ukrainian Decorative Art]. Naukovyi almanakh mystetstva ta osvity. Vinnytsia: VDPU im. M. Kotsiubynskoho, 2025. Vyp. 1. S. 154–157.

9. Marushchak O., Shynin O., Vusyk N. Rozvytok tvorchykh zdibnosti u maibutnikh fakhivtsiv khudozhno-dekoratyvnoho mystetstva pid chas vyvchennia narodnykh remesel i promysliv [Developing Creative Abilities in Future Specialists in Decorative Arts Through the Study of Folk Crafts and Trades]. Mystetstvo v kulturi suchasnosti: teoriia ta praktyka navchannia, 2023. Vyp. 2. 25–33.

10. Narodni remesla i promysly [Folk crafts and trades]: navch.-metod. posib. / uklad. N. V. Dubova, V. S. Potapkin, V. V. Kharytonova. Uman: Vizavi, 2016. 151 s.

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. № 768 (2007). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2007-%D0%BF?utm_source=chatgpt.com#Text

12. Solovei V.V., Korol D.M. Narodni promysly ta remesla Ukrainy yak chynnyk natsionalnoho vykhovannia uchnivskoi molodi v protsesi tekhnolohichnoho osvity [Traditional crafts and trades of Ukraine as a factor in the national education of students in the context of technology education]. Naukovyi almanakh mystetstva ta osvity. Vinnytsia: VDPU im. M. Kotsiubynskoho, 2025. Vyp. 1. S. 126–128.

13. Tykhonova L. Pedahohichna diialnist Serhiia Hryhorovycha Nechyporenka [The Teaching Career of Serhiy Hryhorovych Nechyporenko]. Hagenmeisterski chytannia: tezy dopovidei IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kamianets-Podil. nats. un-t im. Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskyi: FOP Pankova A. S., 2025. S. 98–100.

Дата першого надходження статті до видання: 03.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 21.05.2026